

התנגשות הציביליזציות

זאת היטב, עלינו לזכור שחז"ל לא הבחינו בעשו רק כאבי אדום, אלא כאבי כל המתייחס לאדום, קרי, האימפריה הרומאית, העולם הנוצרי שהרכיב את עצמו עליה, והתרבות המערבית המהווה את המשך שתיהן. לכן, נסיון מפגש זה בין אחים מבשר ומקפל לתוכו מהלך היסטורי שלם שיסתכם בהתנגשות חזיתית מתמדת ובקרע שלא תקוות איחוי בו אינה נראית באופק, אלא שמוצאו נדחה, על פי הצהרת הנביא עצמו, לסוף הדורות, ואז יעבור דרך ההבטחה האלהית 'ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה' (עובדיה א-כא).

אחרי גלות ארוכה ומרה, רצופת סבל, עושק והתנכליות, שב יעקב אל ארצו ואל מולדתו שהוא נאלץ לעזובה מפני עשו אחיו, ועתה בשערי הארץ, פתח התקווה לשוב את מקומו הראשון, מתייצב מאיים מלאכו של עשו בדרכו – נאמר בסגנון מודרני: מתייצבת בדרכו כל גישת עשו וכל מערך תפישתו את העולם ואת החיים – ומאיים לחסום את כניסתו. לעיניים ילדותיות, מאבק פרטי, אבל לעיני חז"ל מאבק כלל היסטורי שמהותו חובקת עולמים ובמיוחד כל הקשר שבין רוח לחומר, בין עולם הזה לעולם הבא, בין בורא לנבראיו. ואכן רבותינו במסכת חולין (צא.) מציגים לפנינו שני 'הגלדיאטורים' אלו מתגוששים בזירה המציאותית ומעלים בה אבק השמים 'דאמר רבי יהושע בן לוי מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד, כתיב הכא בהאבקו עמו, וכתיב התם (נחום א) וענן אבק רגליו'. במילים אחרות: מאבק זה עוכר את כל המציאות, ואינו משאיר מקום אף למעט בהירות מחשבתית.

מאוחר יותר בהיסטוריה, הוא כבר לובש צורה חזותית שונה במקצת, אבל זהה ערכית ואתית, בתקופה בה עמנו נאלץ לעזוב את ארצו ואת מולדתו מפני האימפריה הרומאית, אותה אימפריה שחז"ל מזהים בה המשכה הטבעי של עשו ועולמו שכמותה 'התברך' בעל חרבן תחיה'. מטרף חיות קירקסי הרומאים נזרק עמנו לטרף כבשני האש של האטינקוויזיציות, שגם אלו מקורן ברומא. ובדורות האחרונים שוב נתקלנו בעשו בדרכו ארצה, כאשר התייצב לפני כמאה שנה בדמות השלטון הבריטי שאחז בספר הלבן בדיוק כמו שעשו אחז בשטר בעלותו המזויף על מערת המכפלה (ראה בראשית רבה ----) בשעה שבני ניעקב הביאו את אביהם לקבורה, וכיום השיא, הוא מתייצב בדרכנו בדמות כל העולם המערבי בכללותו, קהילייה אירופאית בראש,

יחסי ישראל המערב היום משתלבים כהמשך העימות של יעקב ועשו. רק מתוך הבנת אותו עימות קדמוני נהיה מסוגלים לשאוב כוחות והכוונות ראויות על מנת לנצח במערכה הבין-לאומית המתנהלת נגדנו והנכפית עלנו.

תחת הכותרת הנ"ל פירסם פרופ' סמואל הנטינגטון מומחה מפורסם למדעי המדינה וראש הצוות לתכנון ביטחוני לשעבר בארה"ב, ספר, בו הוא טוען ש'הציביליזציות תפשו את מקומן של האומות והאידיאולוגיות ונעשו הכח המניע את הפוליטיקה העולמית'. עולם התורה אינו יכול להישאר דומם לשמע גישה חדישה זו ועליו לחוות את דעתו כלפיי עמדה זו שללא ספק מכה ותשמך להכות גלים. וכאן אני נאלץ לקבוע מייד שאם משמחת העובדה שסוף סוף הגויים מתחילים להבין שהעולם מנוהל ומונהג על ידי ועל פי תרבויות, מאידך כמה אומללה היא העובדה שמומחה מפורסם חייב לחכות אלפי שנים כדי לגלות את מה שקורא פשוט מסוגל לחשוף בקריאה אפילו שטחית של התורה. הלא אין תיאורי התורה ועדיותיה אלא רק הסיפור והתיאור של כל אותן התנגשויות תרבותיות. להמחשת נקודה זו די יהיה לנצל את מה שקוראים בימים אלו בכל בית כנסת וניווכח לדעת שאכן כך הוא הדבר. אכן, לאחר פרידה ממושכה שהשנאה התהומית מצדו של עשו גרמה, אחיו יעקב אבינו שנדד למרחקים ועתה שב אל ארצו ואל מולדתו, מנסה לגשר על התהום הפעורה ביניהם. כמובן יכול להיות שהקורא הפשטני שבישראל יידלה מהפסוק 'וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו וגו' ' רק תיאור של נסיון מפגש אחים השייכים לשני עולמות רגשיים שונים, אבל היורד לעומק מהותה של תורתנו, שתורת חיים היא, יבחין מיד שלא באיחוי קרע בין אחים עויינים ולא בנסיון השכנת שלום ביניהם עסקינן, אלא בנסיון התגברות על התנגשות תרבותית החובקת עולם ומלואו. וכל זה משום שאין התורה ניתנת לקריאה אלא דרך משקפי חז"ל והתורה שבעל פה, ואלו מעוררים את תודעתנו עד אנו מבינים שדמיות אחים אלה אינן שייכות לעולם הזה בלבד, אלא מתייצבות על מישור הראוי להן יותר: **המישור הרוחני מטאפיזי**. יעקב אבינו אינני איש פרטי, הוא אבי אומתנו ומייסדה, לכן נסיון המפגש הזה בינו ובין עשו מקפל לתוך תוכו את כל מה ששתי דמיות אלה מגלמות, קרי, מפגש מטא-היסטורי בין עם ישראל לדורותיו ובין אדום לדורותיו, או במילים קרובות לנו יותר: הוא נסיון המפגש בהיסטוריה בין עם ישראל למערב. כדי להבין

מאיים על ישיבתנו בארצנו, ואורב לנו בכל פורום בין-לאומי (השוק המשותף, הקהילה האירופאית, אר"ם, יונסק"ו וכדו') אפשרי - משפטי או אחר - ללא רחמנות, כדי לשלול מאתנו את זכותינו האלהיות וההיסטוריות. קצת תבונה אינה משאירה לפי זה מקום ליעקב ועשו כדמיות פרטיות.

ובעומת זה שום התרפסות ושום מוכנות לכניעה אינם מועילים. הקב"ה אינו רוצה בכך. יעקב אבינו היה אמנם מוכן לויתורים מרחיקי לכת כדי לשוב ארצה ללא עימות, אבל הקב"ה החליט אחרת. בשערי הארץ הוא כופה על יעקב אבינו ליטוש את הזהות בה התאפיין עד עתה, ולהפיץ ל'ישראל', קרי, למי שמוכן להיות שר עם אלוקים ועם אנשים ויכול. לדורון, לתפילה ולמלחמה הוא התכונן, כמתבקש ממצבים מסוג זה, אבל קרב היסטורי וקיומי מסוג זה אינו יכול להיות מוכרע במישור הבטחוני והכלכלי, אף אם לא ניתן להזניח היבטים אלו. לעשו יש לו 'רב', לכן הוא מזלזל בכל אשר לנו 'אחי יהי לך אשר לך' הוא אומר לאחיו. מאבק האיתנים זה נגד מלאכו של עשו, קרי נגד כל המהות הנפשית של אחיו השונאו מלידה, ימשך כל הלילה שלפני המפגש פנים אל פנים, ובחשיכה המוחלטת. אלפיים שנות גלות במערב אינן אלא בבואה של אותו מאבק איתנים. אבל ממאבק מסוג זה, אף לכשמנצחים קשה לצאת ללא פגע, ואכן יעקב יוצא ממנו צולע על ירכו, זו דרך להגיד כפי שמסבירים לנו רבותינו שאין צליעה אלא מפאת הרשעים שיצאו מתוכנו. או בסגנון אקטואלי יותר: צליעה מפאת כל אלו הרואים את עצמם נאמנים לתרבות עשו במקום להיות נאמנים לאלוקי אבותיהם אברהם יצחק ויעקב. עימות פיזי לא היה שם, הוא היה כולו ערכי, וחסר כל רחמנות. העולם המערבי, בדיוק כמו עולמו של עשו אוחז בכל דרכיו בחרב, קרי בכח, כדי להגשים מטרותיו ומאווייו. כח בכל פינות החיים, בין עמים, בחברה, במחקר, באקדמיה, ואף ברוח ובמוסר, ואינו יכול לסבול חיים שאמונה וקודש יסודותיהם. לכן הוא מרגיש חובה לבלום את הופעת הדמות המנצחת בזכות הרוח, ובזכות הבנת האחדות של המציאות. וחשוב לו מאד שדמות רוחנית כזו תישאר לעולמי עולמים נעה ונדה, מנותקת מארץ, מנותקת מהעולם הזה, מאחיזה במציאות הזו, וכל זה מנת שיוכל להמשיך לקרוע בין רוח וחומר המוצגים על ידו עויינים זה לזה, ולבחור כמובן בארציי ובחומרי מפאת הכח וההנאה הכרוכים בו. הזוג עשו-יעקב איננו אלא זה.

הפיכתו של 'יעקב' אבינו ל'ישראל' בשערי הארץ קוראת לנו לנצח במערכה זו בה עלולים צבא וכלכלה להיות הקריטריונים היחידים הקובעים מדיניות ומהלכים היסטוריים. דרכנו עוברת במקום אחר. כלכלה ובטחון הינם צרכים חיוניים לעם, ואם הם אכן מאפשרים לו

לחיות למען מטרות נשגבות, הם אינם יכולים לשמש תחליף לאתגרים ולאידאלים. בכורתנו אינה לא הכח ולא ההון, לכן לא גזלנו ולא עשקנו אותה. בכסף מלא ובמאצים עיקשים אין קץ דבקנו בדרכנו: המלכת ה' בעולם ולא המלכת הכח וההון. לאלו מקום הראוי להם: אמצעיים ולא מטרה. העולם המערבי ויותר מרצון על מטרה זו, ובשעות הגורתיות מתמרמר על ויתורו, וכעשו מפתח שנאה כלפינו, ומעיז להאשים אותנו ברמאות - וכיום גם יהודים לא מעטים מצרפים חתימתם לכתב האישום - כאשר הוא זה שברוב צביעותו טבח בנו ללא רחם וללא הצדקה בשם אהבת האדם. כיום, כמו עשו שצעק כקוזק נגזל נגד הבכורה שמכר מרצונו לאחיו, צועק העולם המערבי כולו נגד ישראל, ומתחפש לאביר זכויות טרוריסטים, ולצורך המשימה הוא מפיץ בתואר עם, עם שלא היה ולא נברא, והכל רק כדי לספק עבודה לתעשיית הנשק והגרעין שלו, ולהביא להתמוטטות המדינה היחידה בעולם שחרטה על דגלה ערכים של צדק, של משפט וקודש. בדיוק כעשו אביו שידע להציג את יעקב כאיש מושחת, בנה לו העולם המערבי דיאלקטיקה ותעמולה ההופכות את הקרבן לטרוריסט ואת הטרוריסט לקרבן. עם ישראל לא ינצח במערכה זו נגד השחיתות והצביעות המערבית באמצעות הכח, אבל באמצעות זהות יהודית ברורה חדה ונאמנה, המושתתת על הקשר המיוחד עם קהב,ה, קשר שלמרבה הפלא וגם האירוניה נארגה בדם וביזע תחת שלטונו העריצי והאכזרי באלפיי שנות גלותנו באדום. רק קשר זה וזהות זו יכולים לשמש ערובה לניצחון על עולם המתחזה לטהור וישר, ומאחורי הגלימה הלבנה (אולי צריך להבין: מלבן הארמי?) מסתיר את 'האדום האדום הזה', כל הדם הזה שנשפך בחרבו. ישראל הוא בדיוק זה: הנאבק בשם זהות נגד הכח, הצביעות וחוסר הישרות, במיוחד כאשר אלו האחרונות מתחפשות לקידמה (אתם יכולים לקרא גם: קדימה!) ולצדק, ויוצא ידו על העליונה.

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני

ראש ישיבת ההסדר 'אור וישועה' חיפה¹

¹ . הדברים אינם על דעת המוסד השני בו אני מועסק.